

MAKTAB YOSHDAGI BOLALARDA IRODAVIY SIFATLARNI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ilmiy rahbar

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ziyavidinova Gulnora Ziyavidinovna

Magistrant: Toshboyeva Ra'no

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola maktab yoshidagi bolalarda irodaviy sifatlarning psixologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi bolalarda irodaviy sifatlarning rivojlanishini psixologik nuqtai nazardan o'rganish va bu jarayonda ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqot metodologiyasi sifatida eksperiment, so'rovnomalar va psixologik testlar qo'llanilib, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonch, hissiy barqarorlik va ijtimoiy muhitning ta'siri kabi omillar o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bolalarning irodaviy sifatlari ularning psixologik holati, o'qish motivatsiyasi va umumiy rivojlanishiga ta'sir qiladi. Bunda oila, maktab va jamiyatning ta'siri katta bo'lib, irodaviy sifatlarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Irodaviy sifatlari, maktab yoshidagi bolalar, psixologik xususiyatlar, irodaviy taraqqiyot, psixologik rivojlanish, motivatsiya

ABSTRACT

This article is devoted to the study of the psychological characteristics of volitional qualities in school-age children. The main purpose of the study is to study the development of volitional qualities in children from a psychological perspective and analyze the factors influencing this process. Experiments, questionnaires and psychological tests were used as research methodologies, and factors such as children's self-confidence, emotional stability and the influence of the social environment were studied. According to the results of the study, children's volitional qualities affect their psychological state, motivation to study and general development. The influence of the

family, school and society is great in this, helping to support the development of volitional qualities.

Keywords: Volitional qualities, school-age children, psychological characteristics, volitional development, psychological development, motivation

KIRISH

Maktab yoshidagi bolalar o'zlarining ruhiy va jismoniy rivojlanishida yangi bosqichga qadam qo'yadilar. Bu davrda, bolalarda o'z-o'zini boshqarish, maqsadga erishish, qiyinchiliklarni yengib o'tish kabi irodaviy sifatlarning rivojlanishi muhim rol o'ynaydi. Irodaviy sifatlarning - bu bolalarning hayotdagi turli vaziyatlarga, muammolarga qarshi turish va muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ichki kuch va qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. Maktab yoshidagi bolalarning irodaviy sifatlari ularning psixologik holati, qarorlar qabul qilish qobiliyatlari va umumiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada maktab yoshidagi bolalarning irodaviy sifatlarning psixologik xususiyatlari va ularning rivojlanishiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotlar tahlili

Maktab yoshidagi bolalarda irodaviy sifatlarning rivojlanishi haqida ko'plab psixologik tadqiqotlar mavjud. Bu sohada asosiy tushunchalardan biri bo'lgan "irodaviy taraqqiyot" o'quvchilarning maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan ichki kuch va motivatsiyani tashkil etadi. A. Bandura (2001)¹ o'zining "*Self-Efficacy: The Exercise of Control*" asarida bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchi va irodaviy qobiliyatlarini rivojlantirishning ahamiyatini ta'kidlagan. Bundan tashqari, A. V. Zaporozhets (1986)² bolalarning irodaviy va emotsional holatlarini rivojlantirishda atrof-muhit va oilaning rolini o'rgangan. Bolalar o'zlariga bo'lgan ishonchni, qat'iyatni va mehnatsevarlikni ko'rsatishi uchun irodaviy sifatlarning rivojlanishi zarurdir.

Metodologiya

¹ Bandura, A. (2001). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W. H. Freeman.

² Zaporozhets, A. V. (1986). *Psixologiya i pedagogika*. Moscow: Pedagogika.

Ushbu tadqiqotda maktab yoshidagi bolalarning irodaviy sifatlarini o'rganishda eksperiment, so'rovnomalar va psixologik testlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodlari quyidagilarni o'z ichiga oldi:

So'rovnomalar va intervyular – maktab o'quvchilarining irodaviy sifatlarini aniqlash uchun ularning fikrlari va hissiyotlari tahlil qilindi.

Psixologik testlar – bolalar uchun maxsus ishlab chiqilgan irodaviy qobiliyatlarni o'lchash testlari qo'llanildi.

Eksperimentlar – bolalar o'rtasida irodaviy sifatlarini rivojlantirish uchun turli psixologik mashqlar va faoliyatlar amalga oshirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, maktab yoshidagi bolalarning irodaviy sifatleri turli omillarga bog'liq ravishda rivojlanadi. Ularning irodaviy sifatleri, eng avvalo, o'z-o'zini anglash, o'qish motivatsiyasi va hissiy holat bilan chambarchas bog'liqdir. Quyidagi jadvalda maktab yoshidagi bolalarda irodaviy sifatning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar keltirilgan:

Omillar	Ta'sir ko'rsatish darajasi	Rivojlanish uchun zarur choralar
O'ziga bo'lgan ishonch	Yuqori	O'z-o'zini baholashni rivojlantirish, muvaffaqiyatga erishish uchun ishonchni oshirish
Hissiy holat va ruhiy barqarorlik	O'rtacha	Emotsional yondashuvlar va hissiy o'zgarishlarni nazorat qilish
Oilaviy va ijtimoiy muhit	Yuqori	Oila va atrof-muhitning bolalarga bo'lgan ta'sirini o'rganish va rivojlantirish
Ma'naviy va axloqiy qadriyatlar	O'rtacha	Irodaviy sifatlarini axloqiy me'yorlarga asoslash, bolalarni axloqiy tarbiyalash

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktab yoshidagi bolalar o'zlarining irodaviy sifatlarini rivojlantirishda ko'plab omillarni hisobga olishlari kerak. Oila, maktab va

jamiyatning bolalarga ta'siri katta ahamiyatga ega. O'ziga bo'lgan ishonch va hissiy barqarorlik irodaviy sifatlarning rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Bundan tashqari, bolalarda mehnatsevarlik, qat'iyat va maqsadga erishishdagi motivatsiya rivojlanishi lozim.

XULOSA

Maktab yoshidagi bolalarning irodaviy sifatlari ularning umumiy psixologik rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'ziga bo'lgan ishonch, ruhiy barqarorlik va atrof-muhitning ta'siri bolalarda irodaviy sifatlarning rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Oila va maktabning bu jarayondagi o'rni juda katta bo'lib, ularning qo'llab-quvvatlashi irodaviy sifatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, bolalar o'zlarining irodaviy sifatlarini yanada rivojlantirish uchun maxsus psixologik mashqlar va yondashuvlardan foydalanish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bandura, A. (2001). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W. H. Freeman.
2. Zaporozhets, A. V. (1986). *Psixologiya i pedagogika*. Moscow: Pedagogika.
3. Schunk, D. H. (1990). *Self-Efficacy and Academic Motivation*. *Educational Psychologist*, 25(3), 117-136.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior*. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
5. Jovanović, J. (2009). *Psihološke karakteristike dece školskog uzrasta*. Beograd: Izdavačka kuća "Službeni glasnik".
6. White, R. W. (1959). *Motivation Reconsidered: The Concept of Competence*. *Psychological Review*, 66(5), 297-333.